

חיי שרה

כבר קבע רש"י כלל גדול⁸ בנוגע לפי-
רושו „אני לא באתי אלא לפשוטו של
מקרא ולאגדה המיישבת דברי המקרא“,
היינו, שרק כשיש קושי בכתוב שאינו
מתורץ ע"ד הפשט אזי מביא דברי אגדה
ליישב הפשט. ומאחר שעל פי „פשוטו
של מקרא (ד) לא חייש (רש"י) לפיסוק
הטעמים“, הרי שבפשוטו של מקרא אין
זו קושיא (וכפי שמצינו כמה פעמים ב-
כמה כתובים שהם בהמשך זל"ז אף שהם
ב' פסוקים⁹), וא"כ למה הוצרך רש"י
להביא עוד פי' מבעלי הדרשו¹⁰, ויתירה
מזו, מקדימו כפירוש ראשון ועיקרי ב-
פשוטו של מקרא.

ב. יש מבארים¹¹ דלפי הפירוש ב-
פשוטו של מקרא הרי התיבות „שדה
עפרון אשר במכפלה אשר לפני ממרא“
מיותרות, דהול"ל „ויקם השדה והמערה
וגו' לאברהם למקנה גו'“, דאטו עד
השתא לא ידענא שה' שדה עפרון. ולכן
מפרש שהיתה תקומה לשדה עפרון,
שכלל השדה היתה לו תקומה, ולכך
אמר שדה עפרון, כלומר שהשדה שהי'
מתייחס לעפרון ושכמכפלה ושעל פני
ממרא תקומה היתה לו שנכנס לרשות
אברהם, אבל לאידך – לפי המדרש
„תקומה היתה לו“ קשה, כיון דכבר אמר

א. עה"פ „ויקם שדה עפרון“ פרש"י
„תקומה היתה לו שיצא מיד הדיט ליד
מלך. ופשוטו של מקרא ויקם השדה
והמערה אשר בו וכל העץ לאברהם;
למקנה וגו'“.

ובפשטות כותב כאן רש"י ב' פירו-
שים בתיבת „ויקם“: (א) מלשון תקומה, (ב)
מלשון „קנין“, והוא פשוטו של מקרא,
„דומיא דוקם הבית אשר בעיר אשר לו
חומה לצמיתות לקונה שפרש"י יצא מ-
כחו של מוכר ועמד בכחו של קונה“.

וזה שלא הסתפק רש"י בפירוש ויקם
מלשון קנין, כפשוטו של מקרא, כתבו
מפרשים¹², שהוא משום „שאינן הקונה
כתוב אחר הקימה (כמו בכתוב דוקם
הבית כו' לצמיתות לקונה) כי לאברהם
למקנה אינו דבק עם הפסוק הקודם לו
מפני פיסוק הטעמים, [ו]עכ"ל שאין פי-
רוש ויקם אלא מלשון תקומה . . אבל
לפי פשוטו של מקרא דלא חייש לפיסוק
הטעמים פירשוהו כמשמעו מלשון קנין
דומיא דויקם השדה והמערה וזה ש-
אמר ופשוטו של מקרא ויקם השדה וה-
מערה וכל העץ לאברהם למקנה הדבק
לאברהם למקנה עם מלת ויקם שבפסוק
הקודם לאפוקי מבעלי הדרש שלא
הדביקום“.

ולכאורה ביאור זה דחוק הוא, שהרי

(8) בראשית ג, ח. ובכ"מ.

(9) וכיה בלבוש שם.

(10) כן הקשה ביפ"ת השלם לב"ר כאן (פנ"ח,

יוד (ח)) „כמה פסוקים דבוקים כו' רבו מספר“. ע"ש.

(11) בגו"א שם: ופשוטו של מקרא כו' ואין

להקפיד על שהפסיק בשני כתובים לפי שרמז לך

ג"כ המדרש הנוכח. ועדיין צ"ע למה הקדים רש"י

הדרש, ככפנים.

(12) שפ"ח כאן ויפ"ת השלם לב"ר שם.

(1) פרשתנו כג, יז.

(2) שם, יח.

(3) לשון הראים כאן.

(4) בהר כה, ל.

(5) וראה שפ"ח כאן פסוק 19.

(6) רא"ם. וראה גם גו"א ולבוש כאן.

(7) פרשתנו כג, כ.

ד"ויקם כו' לאברהם למקנה" היינו ש-
נקנה לאברהם – אלא] משום שעל ידו
מתורץ קושי בכללות הפרשה כאן [אף
שפשוטו של מקרא זה הוא כפירוש
השני].

ג. והביאור בזה: בתחלה, כשדבר
אברהם עם בני חת, בקש מהם "תנו" לי
אחוזת קבר עמכם ואקברה מתי מלפניי",
וכן "לאח"י¹⁴ כשבקש "אם יש את נפשכם
לקבור את מתי מלפני שמעוני ופגעו לי
בעפרון בן צוחר" בקש "ויתן לי את
מערת המכפלה . . אשר בקצה שדה . .
לאחוזת קבר", כלומר, כל השקו"ט היתה
אודות המערה בלבד: אמנם לאחר ש-
אמר עפרון לאברהם¹⁵ "לא אדני שמעני
השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך
נתתי", ענה אברהם¹⁶ "נתתי כסף השדה
קח ממני ואקברה את מתי שמה", שקיבל
הצעת עפרון על השדה, ואפילו לא
הזכיר את המערה.

וצריך ביאור: זה שעפרון הציע "לא
אדני שמעני השדה נתתי לך" יל"פ גם
לפי פשוטו של מקרא, שכוונת עפרון
היתה רק להראות ישרותו וטוב לבו,
כתוכן דיבורו בכלל "לא"י אדוני לא
תקנה אותה בדמים", "נתתי לך", אבל
באמת רצה להוציא עוד כסף מאברהם
(וכפי שמביא רש"י בהפרשה¹⁷ שאמר
הרבה ואפילו מעט לא עשה)¹⁸, אבל
למה קיבל אברהם הצעה זו מעפרון

"ויקם שדה עפרון" למה הזכיר פעם ב'
"השדה והמערה כו", "הול"ל "ויקם שדה
עפרון וגו' והמערה וכל העץ", וגם דלפי
פי' תקומה היתה לו אין לו חיבור עם
כתוב שלאח"י? לאברהם למקנה – לכך
צריך גם הפירוש לפי "פשוטו" שקם ה-
שדה והמערה וכל העץ לאברהם למקנה.

ולפי פירוש זה, כוונת רש"י היא,
שהפסוק עצמו מכריח ב' פירושים, דבזה
שמתחלה אמר שדה עפרון ואח"כ כפל
השדה והמערה מוכח, דתרת"י קמ"ל,
שהיתה תקומה לשדה עפרון ושקם
השדה והמערה לאברהם למקנה.

אך עדיין אינו מובן, מדוע מקדים
רש"י הפירוש שע"ד הדרש לפשוטו של
מקרא?

[בפשוטו י"ל דסדר הפירושים שב-
פרש"י הוא לפי סדרם בפירוש הכתוב
("ויקם שדה עפרון – תקומה היתה לו",
והמשך הכתוב "השדה והמערה גו" פי'
רושו ד"ויקם . . לאברהם למקנה"). אבל
לכאורה אין זה טעם מספיק להקדים
דרש לפני הפירוש ע"פ "פשוטו של מק'
רא"].

ולכן צ"ל דס"ל לרש"י, שפירוש
"ויקם" מלשון "תקומה" אינו דרש בלבד,
וכדמוכח גם מזה שרש"י אינו מקדים
"ארז"ל או "רבותינו פירשו" וכיו"ב.

וזה שמדגיש בפירוש השני "פשוטו
של מקרא ויקם השדה כו' לאברהם ל-
מקנה" הוא ללמדנו, שהיתרון בפירוש
"תקומה היתה לו", שבגללו מקדימו
לפירוש השני, הוא [לא מצד הפשט של
מקרא זה – שהרי "פשוטו של מקרא" זה,
הן פירוש תיבת "ויקם" והן פשטות
המשך ב' המקראות, הוא כפירוש השני¹⁹,

(14) כג. ד.

(15) כג. ח"ט.

(16) כג. יא.

(17) כג. יג.

(18) רש"י שם, יא.

(19) כג. טז.

(20) ראה רמב"ן כאן (כג, ט): אמר לו דרך מוסר

או מרמה.

(13) להעיר, שגם בתיב"ע כאן פסוק יז "ויקם זבין

כו".

„ויקם שדה עפרון – תקומה היתה לו
שיצא מיד הדיוט ליד מלך“, כדלקמן.

ד. ויובן זה ע"פ ביאור דיוק ל' רש"י
„מיד הדיוט ליד מלך“, דלכאורה²⁶ הרי
עפרון נעשה שר²⁷ קודם המכירה, כמו
שהביא רש"י לפנ"ז²⁸, „אותו היום מנהו
שוטר“²⁹ עליהם מפני חשיבותו של אנר-
הם, והול"ל ל' רשע וצדיק וכיו"ב ולא
„הדיוט“ ו„מלך“ (ובמדרש³⁰ אכן איתא
„דהות דבר איניש זעיר ואיתעבידת לבר
נש רב“).

והביאור בזה: החילוק בגדר הקנין
כשהדיוט קונה מהדיוט, גם כשאחד
חשוב מהשני, לקנין של מלך הוא, דקנין
הדיוט מהדיוט תוכנו שינוי רשות, והיינו
דשם הקנין הוא, יציאה מבעלות א'
לבעלות שני, ובמילא אף שיש בזה שי-
נויים באופני הקנין דכסף שטר וחזקה³¹,
הרי בכל האופנים שם הקנין הוא יציאה
מרשות א' לשני.

(26) כן הקשה במשכיל לדוד על פרש"י כאן.

(27) כן הוא במשכיל לדוד „קודם המכירה
נעשה שר על העיר“. אבל לשון רש"י היא (כדלקמן
בפנים) „שוטר“, ולא „שופט“ כלשון רש"י בלוט
(לעיל וירא יט, א), וכבמדרש כאן (ב"ר פנ"ח, ז)
ארכוסטריגוס (פירוש הערוך גדול שבנציבים. מ"כ
לב"ר). ולהעיר גם מהשינוי בהמשך רש"י „מפני
חשיבותו של אברהם שה' צריך לו עלה לגדולה“,
ובמדרש „דלא יאה בר נש רב זבין מן בר נש זעיר“,
אבל במושג זקנים עה"ת מעתיק מ„פי" רש"י „אותו
היום מינוהו שר ושופט עליהם על שנצטרך לו
אברהם“. ואולי תיבת „שוטר“ בפרש"י כאן פירושה
„שופט“. ודוחק גדול הוא כפשוטו. ואכ"מ.

(28) כג, יוד.

(29) ראה לעיל הערה 27.

(30) ב"ר פנ"ח, ח. וראה יפ"ת השלם שם.

(31) ראה הערה הבאה.

[במפרשי התורה³² ביארו הדבר, אבל
לכאורה זוהי שאלה גם בפשוטו של
מקרא, והול"ל לרש"י לתרצה, ולכאורה
לא מצינו ביאור בזה בפרש"י].

גם צלה"ב (כדיוק המפרשים³³) בה-
פסוקים כאן „ויקם שדה עפרון אשר
במכפלה גו' השדה והמערה . . . לאברהם
למקנה גו' ואחר כן קבר אברהם את
שרה אשתו גו' ויקם השדה והמערה
אשר בו לאברהם לאחוזת קבר מאת בני
חת“, למה הוצרך לומר ב' פעמים
„ויקם“?

[באור החיים האריך בזה³⁴, ומבאר,
שזהו להודיע ד„היתה הקני' כאן ככל
משפטי הקנין“, ד„לאחר ששקל אברהם
לעפרון דמי המערה בזה סלק עפרון
זכותו מעל הקרקע כמ"ש רמב"ם³⁵ . . .
שהגוי מעת שלקח הדמים סילק זכותו
וישראל לא קנה עד שייגיע שטר לידו,
ונמצאו נכסים אלו כנכסי מדבר“, וגמר
הקנין ה' אח"כ „באמצעות החזקה ש-
הוחזק בה במה שקבר בה את שרה“³⁶.
וזהו ה„ויקם“ השני שרק אז אחרי שקבר
את שרה נקנה לאברהם. אבל ביאור זה
הוא ע"פ הלכה, כי בפש"מ אין שום
רמז לכל זה, ובפשטות נקנה השדה
לאברהם על ידי הכסף גופא, כפשוטו
של מקרא].

וכדי לתרץ כל זה מקדים רש"י עה"פ

(21) ראה רמב"ן שם. ר"י בכור שור (שם, יא-
יב). חזקוני (שם, יא). אברבנאל כאן. אוה"ח שם
(סוף פסוק ט).

(22) ראה רשב"ם. חזקוני (פסוק יז: כ). ריב"א.
ר"י בכור שור. רבינו בחיי פסוק כ. ועוד. וראה גם
אברבנאל כאן.

(23) פסוק יט. וראה בהנסמן בהערה שלפנ"ז.

(24) הל' זכ"י ומתנה פ"א ה"ד.

(25) ל' האהיה (וראה גם ר"י בכור שור, חזקוני
ורבינו בחיי). וראה בהנסמן לקמן הערה 37.

(*) אבל להעיר שבדפוס שני דרש"י כאן:
שופט.

לתוכן הכללי בהנהגת אברהם, שלא רצה לקבל המערה במתנה אלא קנאה, ובזה גופא הדגיש שקנייתו תהי' "בכסף מלא", "אשלם כל שוויי"³⁵ – שכוונת אברהם בזה היתה כדי לסלק (שם) עפ' רון לגמרי מן השדה, היינו לא רק שלא יהי' לעפרון שום בעלות וזכות (או אף שייכות) ממנוי בהשדה [שעי' אין שום סדר של "צדיק"³⁶ קבור בקבר שאינו שלו"³⁷], אלא עוד זאת, שגם נסתלק שמו של עפרון מהשדה³⁸, אפילו בתור "נותן" או "מוכר" מקום קבר לקבורת שרה.

ומטעם זה הדגיש "בכסף מלא", היינו שהכסף שנותן אינו בגדר קנין כסף, אלא שנותן כל שוויות השדה³⁹, כי בקנין כסף יש השתתפות דתנית וסמיכת דעת המקנה (כנ"ל), משא"כ כשמשלם בכסף שוויות הדבר, באופן שלא חסר כלום אצל המוכר, הרי עיקר הקנין הוא מצד (נתנית שוויות הדבר ד) הקונה ולא הק' נאת המקנה (המוכר).

ועפ"ז מובן עוד יותר הדגשת הכתוב אחרי הסיפור ש"וישקול אברהם לעפרון את הכסף גו"⁴⁰ – "ויקם שדה עפרון". דלכאורה, לפי פשוטו של מקרא שה-

אבל כאשר מלך קונה מיד הדיוט, הרי זה באופן דהפקעת רשות לגמרי, ואין לייחסו כאן לשם הפרטי של האיש שהוא זה שמכר השדה להמלך.

בסגנון אחר: כאשר א' קונה מהשני, מכיון שגדרו של קנין הוא מעשה משו-תף דהמוכר (הנותן) והקונה (המקבל), אם במעשה הקנין או בסמיכת דעת – הק' נאת המוכר, הרי כשם שבמעשה הקנין ישנו שם המוכר⁴¹, נשאר השם גם על גוף השדה, ששדה זו לקח פלוני מפלוני. משא"כ בקניית מלך, עיקר גדר קנין הוא לא מצד הנותן והמוכר, אלא מצד המלך (והרי בידו של המלך ליקח הכל מאנשי המדינה בפועל⁴²), ולכן לא נשאר שם בעלות שלפנ"ז על השדה⁴³.

וזהו שמדייק רש"י, "תקומה היתה לו שיצא מיד הדיוט ליד מלך", שאין זה רק גדר קנין סתם ממוכר ללוקח, דשדה עפרון נקנה לאברהם, אלא "תקומה הי' תה לו", יציאה משם הדיוט לשם מלך, ובמילא אין כאן שייכות לשם פרטי ואין נפק"מ בזה בין הדיוט ממש לשר – כי בזה שווים הם.

ה. ויש לומר, שענין זה הוא בהתאם

(35) כג, ט ובפרש"י.

(36) ב"ב קיב, א.

(37) אברבנאל כאן. וראה נחלת יעקב לפרש"י כאן שבא ללמד שלא רצה אברהם לקבורה עד שקנה השדה והמערה בכל דיני הקנאות כו' לפיכך קנאה אברהם בתחלה בכסף ואח"כ בשטר כו' ואח"כ כו' החזקה. עיי"ש. וראה פדר"א פלי' וברד"ל שם. ש"ך עה"ת פרשתנו עה"פ (יז). וראה שו"ת חת"ס יר"ד סי' שלא – בפירוש דברי הרמב"ן פרשתנו כג, יא. צפע"נ עה"ת כאן פסוק יט. ועוד.

(38) ראה לקו"ש ח"י ע' 62 ואילך.

ודברי יעקב (ויחי מט, כט-לב) היו כדי שלא יערערו כו' כמ"ש במפרשי התורה שם. וראה סוף פרשתנו (כה, ט"ז). ואכ"מ.

(39) ראה ש"ך עה"ת שם.

(32) אלא שבזה חילוקי קנינים, אם הוי עיקרו מצד הקונה (בבחיזה) או מצד המקנה-המוכר (בשטר). ולפי מזה זו תלוי חוקף שם המקנה על הקרקע (אבל בכללות בכל קנין ישנה השתתפות שניהם). וראה סוגיית הגמ' והלימודים בקידושין כו, א. ואכ"מ.

(33) ראה רמב"ם הל' מלכים פ"ד.

(34) ויש להוסיף בזה: מכיון שכל אנשי המדינה וכל אשר להם הם ברשות ובעלות המלך, דרכוש העיר והמדינה הוא בבעלותו הכללית תמיד, הרי נמצא, דכאשר הוא בבעלות הפרטית של א' מאנשי המדינה, הוא ע"ד נתנית רשות מהמלך להשתמשות, ובמילא, כשעובר בחזרה לבעלות המלך בטל לגמרי שם ההדיוט.

מקבור מתוך "שמה מובן שלא רצו לתת לאברהם, "אחוזת קרקע לבית הקברות":

ועד"ז מצינו אח"כ, כשביקש מעפרון מערת המכפלה, "אשר בקצה שדהו", אמר אברהם, "בכסף מלא יתננה לי גו' לאחוזת קבר"⁴³, אמנם לאחר ששעפרון הציע לו את כל השדה עם, "המערה אשר בו לך נתתי". . . קבור מתוך"⁴⁶, הסכים אברהם ואמר, "ואקברה את מתי שמה"⁴⁷ (ושוב לא הדגיש הענין ד"אחוזת קבר"):

ולאידך, בסיום הענין, אחרי סיפור קבורת שרה בפועל, נאמר שוב: "ויקם השדה והמערה גו' לאחוזת קבר"!

וע"פ הג"ל י"ל הביאור בזה:

כוונת אברהם בזה שבקש, "אחוזת קבר — אחוזת קרקע לבית הקברות", היתה שהוא יעשה את אחוזת הקרקע לבית הקברות, היינו שקודם כל הוא יקנה אחוזת קרקע, ורק אחרי שהיא בבעלותו של אברהם יעשנה "בית הקברות", כי עי"ז מודגש יותר שאין שמו של עפרון על "בית הקברות" זה.

אבל לאחר ששעפרון הציע לתת לו את כל השדה (לא רק המערה המיוחדת לקבורה), שוב לא הי' צורך להדגיש שקונה "אחוזת קבר", כיון שכל השדה (לא רק המערה) הוא בבעלותו של אברהם, באופן שפעולתו ומעשהו בהשדה אינו שייך כלל לנותן ומוכר השדה, ואז "ואקברה את מתי שמה", כי אין בתוכן קבורת שרה בשדה שום שייכות לעפרון, אלא אדם עושה בתוך שלו וא"צ שימכרו לו.

ועפ"ז מובן גם הטעם שבסיום הענין מוסיף הכתוב עוד פעם, "ויקם השדה והמערה אשר בו לאברהם (ומדייק) ל—

כוונה היא שנקנה לאברהם, מאי קמ"ל כאן, ולכאורה כל הפסוק מיותר הוא? וזהו שמפרש רש"י דתוכן הכתוב כאן — "תקומה היתה לו, שיצא מיד הדיוט ליד מלך", שהכתוב בא לומר, דנוסף לסילוק שם עפרון מן השדה ע"י עצם קניית השדה, "בכסף מלא", הנה עוד זאת, ש"ויקם גו' — תקומה היתה לו שיצא מיד הדיוט ליד מלך", שנפקע שם עפרון לגמרי מן השדה, כיון "שיצא מיד הדיוט ליד מלך", כנ"ל.

וזהו גם דיוק הלשון בכתוב שלאח"ז — "ואחרי כן קבר אברהם את שרה אשתו אל מערת שדה המכפלה" (דלכ-אורה פשיטא שקבר את שרה רק לאחר שקנה השדה) — כי רק לאחר ש"תקומה היתה לו", שנפקע לגמרי שם הדיוט ממנה, היינו שלא רק שלא נשאר שום בעלות לעפרון⁴⁸, אלא עוד זאת, דאין כאן שום ענין של הדיוט (אפילו שהוא מכר את השדה לאברהם), כי הוא שדה של "מלך" בלי שום שייכות גם בשם (שהי' למפרע) לשם עפרון — אז קבר אברהם את שרה אשתו.

ו. בדרך זו יש ליישב עוד דיוק בהמשך השקו"ט דאברהם ובני חתי:

אברהם ביקש תחילה, "תנו" לי אחוזת קבר עמכם", ובפרש"י, "אחוזת קבר לבית הקברות", היינו, שאברהם ביקש לא רק מקום לקבורת שרה בלבד (או אפילו לקברים אחרים), אלא, "אחוזת קרקע לבית הקברות", ואילו בני חת ענו⁴⁹ "במבחר קברנו (קבר שלנו) קבור את מתך, איש ממנו את קברו לא יכלה ממך

(40) ראה הערה 37.

(41) ראה גם מלבי"ם כאן, ומבאר כל השקו"ט בהכתובים ע"פ הרמב"ן שהי' חוק ונימוס לבני חת שלא ליתן אחוזת קבר לגר כו'.

(42) כג, ו.

(43) כג, ט.

היא באופן ש"תקומה היתה לו, שיצא מיד הדיוט ליד מלך".

וביאור הענין:

כשם שתקומת השדה היתה עוד קודם קבורת שרה, אלא ע"י זה שנכנס לרשותו של אברהם, הנה עד"י בעבודה רוחנית, שכאשר יהודי בא לאיזה מקום או שיש לו שייכות לענין שבעולם שפשוט ש"מה' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ"⁴⁹, לקיים שליחותו לעשות ממנו א"י, עליו להכיר ולדעת, שע"י עצם המצאו במקום ההוא הרי "תקומה היתה לו", שעוד בטרם גישתו לקיים בו מצוה כו', כבר נעשה במקום ענין של עלי' ותקומה⁵⁰, יציאה מיד הדיוט, ע"י עצם הענין שהוא ברשות ישראל.

ומזה מובן עוד ענין, שאי אפשר שיה' שום מונע מעבודתו ומעכב לעשות "כאן ארץ ישראל", כי מאחר ש"תקומה היתה לו", כי כבר יצא מיד הדיוט ליד מלך, ועד למלכו של עולם, ע"י שנכנס לרשות ישראל, שכל ישראל בני מלכים הם⁵¹, ויתירה מזו, מלכים הם⁵², והיינו שגם כאשר הדבר שבעולם הוא לא סתם דבר גשמי אלא ענין ודבר חשוב בעולם (כמו עפרון שלא היה הדיוט, שהרי עלה לגדולה, מנוהו שוטר עליהם), מ"מ לגבי

אחוזת קבר", להדגיש, דס"ס נתיימה בקשת אברהם שיתן לו "אחוזת קבר", וזהו "ויקם" ("תקומה") השני, כי בזה שהשדה נעשה "אחוזת קבר" של אברהם, נתחזקה בעלותו על השדה, ובמילא מובן שהוספה זו בשייכותו של השדה לאברהם הם הוסיפה ג"כ במעלת השדה ("תקומה היתה לו"); אלא שתקומה זו היתה צ"ל רק אחרי ש"ויקם שדה עפרון – תקומה היתה לו שיצא מיד הדיוט ליד מלך", וכבר נפקע שם עפרון לגמרי מן השדה [ומ"ש גם ב"ויקם" השני "מאת בני חת", ה"ז רק משום שבתחילה היה השדה ב"בעלות כללית שלהם"]⁴⁴.

ז. והנה ידוע דחברון⁴⁵ ובפרט מקום מערת המכפלה הוא המקום הראשון בא"י שנקנה לעם ישראל בפועל לצמיתות, וכדאיתא במדרש⁴⁶ שהוא "אחד משלשה מקומות שאין אומות העולם יכולין להונות את ישראל לומר גזולים הן בידכם ואלו הן מערת המכפלה"⁴⁷ ובית המקדש וקבורתו של יוסף⁴⁸.

וי"ל שמזה מובן, שיש הוראה בעבור דה הרוחנית של כאו"א מישאל ד"מאך דא ארץ ישראל⁴⁹ ("עשה כאן א"י"), שבכל מקום המצאו צריך יהודי לעשות ארץ ישראל – שעשיית ארץ ישראל

(49) תהלים לו, כג. וראה "היום יום" י"ד תמוז.

"יד מרחשון. ועוד.

(50) להעיר גם מהמבואר בכ"מ שדברים שב"עולם שבהם יבוליים לקיים מצוה הם נעלים יותר מדברים שבעולם שאמ"ל לקיים בהם מצוה, ובזה גופא – עילוי בהזמנת הדבר למצוה בפועל (גם קודם הקיום בפועל) – ראה בכ"ז תו"א מג"א, צ, סע"ב ואילך. שערי אורה ד"ה יביאו לבוש מלכות פ"ה ואילך, ופעיג ובקיצורים לשם. וראה תו"ש ע' 4. המשך תעריב פקע"ט. סה"מ תש"ט ע' 148 בהערה. וראה לקריש ח"ט ע' 357 ואילך.

(51) שבת סז, א.

(52) זח"ב כו, ריש ע"ב. הקדמת תקו"ז בתחלתה.

(44) להעיר מריב"א, פענח רזא ומושב זקנים

כאן. וראה בארוכה לקריש חלק ל' (ע' 84, 86).

(45) ראה הערה 47.

(46) ב"ר פט"ז, ז.

(47) בבתיי כאן סוף פסוק כ' חשיב "שלשה מקומות שהיו מעולים מכל שאר המקומות אשר באו לידם על ידי קניית כסף ואלו הן חברון והר גריזים והר עיבל והר המור", ומביא בנוגע לחברון פסוק שונה במבשר – "לאברהם למקנה וכתוב השדה אשר קנה אברהם". ואכ"מ.

(48) ראה אגרות קודש אדמו"ר מהר"י"ץ נ"ע

כרך א' ע' תפה. וראה לקריש ח"י בתחלתו ע' 3 ואילך.

רמב"ם⁵⁸ להלכה דקדושת המקדש מפני השכינה ושכינה אינה בטילה לעולם, „לא זוה השכינה מתוך ההיכל . . אין השכינה זוה מכותל מעריב"⁵⁹. וכן מערת המכפלה מקום קבורת האבות שעל ידה עוברת התפלה דכל ישראל⁶⁰, ומעין זה לגבי מקום קבורתו של יוסף⁶¹.

ועפ"ז י"ל, דמג' מקומות אלו גופא, הרי מקום מערת המכפלה מיוחד בזה, שנוסף ע"ז שנקנה לאברהם לפני כיבוש הארץ, ה' זה המקום הראשון בארץ ישראל שנקנה לאברהם שקנהו עבור קבורת שרה, אמו של יצחק בלי כל שייכות לישמעאל, דשייכותה של שרה היא רק לעם ישראלי⁶², ומאז ה' שם מקום קבורת אבות דבניי אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאח.

ועל ידי חברון ומערת המכפלה ניתן תוקף וחיוזוק, תוקף דמלך, שארץ ישראל תשאר לבניי גם ברגעים האחרונים דגלות, ובקרב ממש נוכח לביאת משיח צדקנו, שאז תהי' כל ארץ ישראל ב- שלימותה, ירחיב ה"א את גבולך, גם ארץ קניי קניזי וקדמוני⁶³, שניתנו בברית בין הבתרים לאברהם אבינו, באופן ד- „לזרעך" נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני⁶⁴, ביחד עם ארץ ז' האומות, במהרה בימינו ממש.

(משיחות כ"מ מ"ח וש"פ ח"ש תשמ"ו)

איש ישראל ה"ז הדיוט, שאינו תופס מקום לגבי איש ישראל, ולגבי כחו ועבודתו לעשות כאן א"י.

ואופן עשייתו הוא כמו „מלך", אמר מלכא עקר טורא⁵⁵, שגם כשנראה כאן טורא, יצר הרע שנדמה כהר⁵⁶, הרי הוא עוקרו ממקומו ומכניסו לרשות הקדו- שה⁵⁷.

ואח"כ הוא הולך לקיים מצותו להמשיך קדושה בעניני העולם לעשות א"י בפועל.

ח. ומכל זה הוראה ברורה גם בנוגע לארץ ישראל כפשוטה, שהרי היתרון דמקום השדה ומערת המכפלה שבחברון הוא בכך שהוא אחד משלשה מקומות שאין אומות העולם יכולין להונות את ישראל (כנ"ל):

אף שגם בנוגע לכל ארץ ישראל אין מקום לטענת גזילה, כמו שהאריך רש"י בריש פירושו על התורה, „כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו", מ"מ ה"ז מענה לאומות העולם שטוענים לישראל, „לסטים אתם", אבל⁵⁵ בג' מקומות אלו אין שם אפילו קס"ד לטענה שיצטרכו לענות להם, מאחר שג' מקומות אלו באו לידם ע"י תשלום כסף.

וטעם הדבר מובן ע"פ מ"ש במפר- שים⁵⁶ שהיחוד בג' מקומות אלו הוא בזה שמקומות אלו מיוחדים בקדושתם תמיד, גם בזמן הגלות: מקום המקדש, דתמיד בקדושתו עומד כמו שארז"ל ופסק ה-

(58) הל' ביהב"ח ספ"ו.

(59) שמור"פ ב. ב.

(60) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 98. וש"נ.

(61) ראה נזר הקודש שם.

(62) ראה לקו"ש חט"ו ע' 147 ואילך.

(63) פ' ראה יב, כ. ספרי שם. שופטים יט, ח.

רש"י שם.

(64) לך טו, יח"ט.

(53) ראה ב"ב ג, ב.

(54) סוכה נב, א.

(55) ראה לקו"ש חט"ו ע' 349 בשוה"ג.

(56) ראה יפ"ת השלם לב"ר שם.

(57) נזר הקודש לב"ר שם.

חיי שרה ב

חזרה לנערותה" [וכפשוטות הכתובים דפ' וירא, דאע"פ ש" (ואברהם ושרה זקנים גו') חדל להיות לשרה אורח גו' אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדוני זקן], מ"מ נולד לשרה בן ו"היניקה בנים שרה"י], ומזה מובן, לכאורה, גם בנוגע לאברהם, דאע"פ שמלכתחילה, ואברהם ושרה זקנים באים בימים" (וכדברי שרה, "אחרי בלותי גו' ואדוני זקן", שגם אצל אברהם כבר עבר הזמן שיוכל להוליד בנים⁽⁸⁾), מ"מ חזר לנערותו. ולכן הוצרך הכתוב להודיע, שאחרי שעברו (כמו) ל"ז שנה מלידת יצחק, שוב, ואברהם זקן בא בימים".

אבל, אי אפשר לתרץ כן בדרך הפשט, כי מצינו אח"כ (בסוף הפרשה⁽⁹⁾) שאברהם נשא אשה אחרת והוליד ממנה כמה בנים (בני קטורה)⁽¹⁰⁾.

ב. עוד תירוץ מצינו במדרש, "כאן [בפ' וירא] זקנה שיש בה לחלוחית ולהלן [בפרשתנו] בזקנה שאין בה לחלוחית", היינו, שבפ' וירא מדובר בתחילת ימי ה' זקנה כשעדיין יש באדם, "לחלוחית", משא"כ, "ואברהם זקן" בפרשתנו פירשו זקנה ש"אין בו לחלוחית"⁽¹¹⁾.

(8) יח, יא"ב וכפרש"י שם.

(9) וירא כז, ז. וראה רש"י שם.

(10) ראה גם לקמן ע' 94 – ובלקו"ש ח"ב ע' 80 ואילך נת' באו"א, שאצל אברהם לא היתה מלכת חילה תשות כח בנוגע ללידה. ע"ש. ואכ"מ.

(11) כה, א ואילך.

(12) וראה לקמן שם ואילך, שזה הי' גם 1015,

ששוב חזר לנערותו כו'. אבל לכאורה אין זה פשוט ממש. – וראה לקו"ש ח"ב הנ"ל. ואכ"מ.

(13) ולפירוש זה, תוכן הוקנה כאן אינו בשייכות לענין הלידה (ראה נור הקודש (השלם) לבי' וירא (שם).

א. "ואברהם זקן בא בימים". וכתב הכלי יקר, "הרבה מפרשים תמהו והלא כבר נאמר [לעיל בפ' וירא] ואברהם ושרה זקנים באים בימים והי' כמו ל"ז שנים בין שני זמנים אל" – ומזה שנאמר כאן, "ואברהם זקן בא בימים", שרק עתה נזדקן כו'?

והנה תמ' זו היא (גם) לפי פשוטו של מקרא, וצ"ע למה לא מצינו יישוב עלי' בפירוש רש"י על התורה [וכמשנ"ת כמ"פ, שבפירושו על התורה מיישב רש"י כל דבר הקשה בפשוטו של מקרא, ובמקום שלא מצא רש"י פירוש (מספיק) ליישב המקראות ע"פ פשוטם, כ' רש"י, "איני יודע" וכו' ב].

והנה במדרש איתא, "כבר כתיב ואברהם ושרה זקנים, מה ת"ל ואברהם זקן, אלא שהחזירו הקב"ה לימי נערותו צריך לכתוב פעם שני' ואברהם זקן". ולכאורה אפשר לומר שתירוצו זה יש לו מקום גם לפי פשוטו של מקרא, וכמפורש ב' פרש"י בנוגע לשרה שהקב"ה בירכה, ש'

(1) פרשתנו כד, א.

(2) יח, יא.

(3) כ"ה בכלי יקר. ולכאורה צ"ע, שהרי הי'

בערך מ"א שנה, כי "ואברהם ושרה זקנים גו'" הי' שנה לפני לידת יצחק, ואברהם זקן גו' דפרשתנו הי' קצת קודם נישואי יצחק ורבקה, ויצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה" (תולדות כה, כ). – וראה אברבנאל (השאלה הא') ועוד פרשתנו.

(4) ראה לדוגמא פרש"י תולדות כה, ה. ועוד (נסמנו בלקו"ש ח"ה ע' 1 בהערה).

(5) בי' וירא שם (פמ"ח, טז).

(6) וצ"ע בכלי יקר שם, שכ' שפירוש זה אין

לו סמך מן המקרא.

(7) לך לך יז, טז.